

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Första Kammaren. N:o 18.

Lördagen den 29 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Petersson, Albert*, aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till strafflag för krigsmakten, lag om införande af den nya strafflagen för krigsmakten samt hvad i afseende därå iakttagas skall, lag angående ändring i vissa delar af förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 11 juni 1868, lag angående ändring af 1 och 4 §§ i förordningen angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, den 30 maj 1873 samt lag angående ändring af 10 § i värnpliktslagen den 14 juni 1901;

2:o) med förslag till understöd m. m. åt vaktkonstapeln vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona S. J. Karlsson för honom genom olycksfall i tjänsten tillskyndad skada;

3:o) angående försäljning af kronans andel i den till roten n:o 4 Plikt af Gottlands andra båtsmanskompani hörande torplägenhet; och

4:o) angående pensionsrätt för rektor vid institutet för blinda å Tomtebodå.

Justerades protokollet för den 22 i denna månad.

Herr *Lithander* erhöll på begäran ordet och yttrade: Då jag anhåller att till hans excellens herr statsministern få framställa ett par frågor, vill jag strax från början betona, att jag med denna anhållan ingalunda afser att uttala något som helst missnöje med någon af den nuvarande regeringens åtgärder utan endast att få, i den mån jag kan, främja fortgången af en angelägenhet, som jag anser vara af den största vikt.

Den interpellation, jag anhåller att få framställa, har jag redan öfverlämnat till hans excellens herr statsministern, och den är af följande lydelse:

Interpellation om inrättande af ett nytt statsdepartement.

Interpellation
om inrättande
af ett nytt
statsdeparte-
ment.
(Forts.)

I trontalet nämndes ingenting om, att man till denna Riksdag kunde förvänta kungl. proposition om inrättande af ett särskildt statsdepartement för handel, industri och sjöfart. Ej heller har det på något annat sätt förnummits, att denna angelägenhet gått framåt genom några regeringsåtgöranden. Under sådana omständigheter vågar jag erinra om att hvarje dag som går är dyrbar. Vårt land behöfver minst lika väl som andra länder från statsmakternas sida en allvarlig och sakkunnig omvårdnad om näringslifvet.

För hvarje dag, som handeln, industrien och sjöfarten nödgas umbära ett särskildt stöd inom regeringen, försummas ett tillfälle att stärka landets ekonomiska ställning och näringarnas skatteförmåga.

Om man aktgifver på hvad som i andra länder, särskildt Tyskland, kunnat genom regeringens initiativ och auktoritet uträttas, så får man åskådliga exempel på, hvilka gynnsamma tillfällen till näringslifvets stärkande, som Sverige låtit gå sig förbi. Och nu, då statsbudgeten sprungit upp till ej mindre än 216 millioner kronor, ligger här en ytterligare och mycket tydlig maning att skaffa näringslifvet all den uppmuntran och den omvårdnad, som kan främja dess kraft och på samma gång garantera dess skattebärighet.

Då det skattdragande svenska folket får underkasta sig så stora offer, är den oundgängliga förutsättningen härför, att näringslifvet får arbeta under möjligast gynnsamma villkor med tillhjälp af statens auktoritet och kraftiga initiativ.

Förvaltningen måste rikta sig ej blott på sådana ändamål, som medföra utgifter, och alltså verka *tärande*, utan äfven på sådana, som inbringa inkomster och verka *närande* genom en idog verksamhet, förutan hvilken samhället ej i längden kan ekonomiskt existera.

Före jordbruksdepartementets upprättande fanns inom regeringen ingen afdelning, som främjade produktiva ändamål. Nu är så till vida denna brist afhjälpt, att landtmannanäringen företrädes i regeringen, men den i och med detta steg inslagna vägen måste fullföljas.

Af Preussens 9 departementschefer ägna 3 sin verksamhet uteslutande åt näringslifvet och hafva att tillse, att ingen enda gren af detsamma blir i saknad af råd, hjälp, undervisning och uppmuntran.

Genom vaken och säker ledning af Tysklands handelspolitik har landet beredts fast marknad för dess industrialster icke allenast i hela Europa utan t. o. m. i andra världsdelar.

Hade man i någon väsentlig mån gått till väga på liknande sätt i Sverige, så skulle helt visst vår handel, vår industri och vår sjöfart hafva förkofrats långt mer, än hvad nu kunnat ske, och sannolikt inbringat en behållning af hundratals millioner kronor.

Jag hvarken vill eller bör trötta eders excellens och kammaren med några utförligare skäl för min uppfattning. Måhända kan jag däremot hänvisa till hvad jag tidigare i ämnet yttrat i flera

af mig vid olika riksdagar i denna kammare afgifna motioner, nämligen n:o 3 den 20 januari 1908, n:o 1 den 19 januari 1903, n:o 4 den 20 januari 1904 samt dessutom i en tillsamman med herr Rettig m. fl. afgifven gemensam motion n:o 37 i januari 1905.

*Interpellation
om inrättande
af ett nytt
statsdeparte-
ment.*

(Forts.)

Men dessutom vill jag ock erinra därom, att Riksdagen under den 19 maj 1905 ingifvit en motiverad skrifvelse n:o 182 till Kungl. Maj:t med begäran om proposition angående inrättande af ett statsdepartement af ifrågavarande art. Riksdagen har således redan talat i denna fråga. Man må väl kunna hoppas, att regeringen lyssnar till hvad Riksdagen önskar.

Vid innevarande riksdag har herr J. G. Richert väckt en högst beaktansvärd motion om ett kommunikationsdepartement. Denna torde i allt väsentligt sammanfalla med handelns, industriens och sjöfartens intressen. Den afser alltså en integrerande del af det ändamål, jag vill hafva uppnådt, och den funktion, som däri påyrkas, tillhör alldeles naturligt det departement, som Riksdagen redan begärt. Denna motion kan därför med allt skäl betraktas som ett ytterligare förordande af den åtgärd, hvilken redan så tidigt som 1819 blef första gången i liknande syfte föreslagen och hvilken den nämnda riksdagsskrifvelsen ånyo påyrkar.

Jag anhåller alltså att få till hans excellens herr statsministern fördsamt framställa följande frågor:

1. *Amnar regeringen, närmast med anledning af Riksdagens skrifvelse i ämnet n:o 182 af 19 maj 1905 vid denna riksdag framlägga förslag till inrättande af ett särskildt statsdepartement för handel, industri och sjöfart — eventuellt handel, industri och kommunikationer?*

2. *Anser regeringen, i likhet med Sveriges hela köpmanna- och industriidkarekår, att en sådan åtgärd — offentligen påyrkad redan 1819, på senare tiden ofta förordad och länge tillämpad i de flesta europeiska stater — är af den natur, att den med det snaraste bör äfven i Sverige vidtagas?*

Hans excellens herr statsministern Lindman: Till svar å den till mig nu framställda interpellationen ber jag att till en början få erinra om vissa förhållanden, som stå i nära samband med den af interpellanten väckta frågan och tillhöra dess förhistoria.

I skrifvelse den 28 april 1903 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning och pröfning af frågan om inrättande af en administrativ högsta domstol eller regeringsrätt, äfvensom af frågan om de förändringar i afseende å statsrådets och statsdepartementens organisation, hvilka i samband härmed funnes påkallade, till Riksdagen afgifva de förslag till grundlagsändringar, hvartill denna utredning och pröfning kunde föranleda.

I augusti 1903 uppdrog Kungl. Maj:t åt numera landshöfdingen Hj. L. Hammarskjöld att verkställa den af Riksdagen begärda utredningen och utarbета förslag i ämnet.

Medan detta arbete pågick, aflät Riksdagen den af interpellan-

*Interpellation
om inrättande
af ett nytt
statsdeparte-
ment.*

(Forts.)

ten omförmälda skrifvelsen af den 19 maj 1905, däri Riksdagen begärde, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och framlägga förslag till inrättande af ett nytt statsdepartement, omfattande handel, industri och sjöfart.

Såväl det af Riksdagen i sistnämnda skrifvelse gjorda uttalandet, att en slutlig pröfning af de olika förhållanden, som på förevarande frågas afgörande ägde inflytande, syntes böra föregås af en genom Kungl. Maj:ts försorg åvägabragt allsidig utredning af hithörande spörsmål, som det af Riksdagen i 1903 års skrifvelse framhållna sammanhanget mellan inrättandet af en regeringsrätt och omorganisation af statsrådet och statsdepartementen förde gifvetvis den konsekvensen med sig, att den anbefallda utredningen rörande regeringsrätten först borde afvaktas, innan frågan om det nya näringsdepartementet upptogs till afgörande.

Resultatet af berörda utredning, som varit förenad med betydande och tidkrävande statistiska undersökningar, framlades i ett i slutet af maj 1907 afgifvet betänkande.

Ungefär samtidigt härmed infördes emellertid i frågan nya faktorer, till hvilka hänsyn måste tagas, men hvilka tillika gifvo frågan större räckvidd. Jag syftar härvid först och främst på den skrifvelse af den 20 mars 1907, däri Riksdagen begärt, att Kungl. Maj:t vid pröfningen af spörsmålet om ett nytt handels-, industri- och sjöfartsdepartement äfven ville taga under pröfning frågan om sociala regeringsärendens sammanförande under detta eller annat departement, med angifvande i benämningen å departementet af detta dess verksamhetsområde.

Slutligen har tillkommit frågan om inrättandet af ännu ett departement, nämligen för kommunikationer och allmänna arbeten, hvarom hemställen blifvit gjord hos Kungl. Maj:t af svenska teknologföreningens styrelse genom en skrifvelse af den 10 april 1907, hvarmed öfverlämnats en af nämnda förenings andra sektion fattad resolution, framhållande behofvet af, bland annat, ett dylikt departement.

Af den resumé, jag nu lämnat öfver de förevarande frågornas läge våren 1907, torde framgå, att ärendet i betydande mån svällt ut och vunnit en omfattning, som icke förefanns, då Riksdagen år 1905 aflät sin förberörda skrifvelse.

Sådant ärendet då förelåg, innefattade det alltså följande hufvudmoment:

- 1:o) inrättandet af en regeringsrätt;
- 2:o) frågan om däraf påkallad ändrad fördelning af ärendena mellan statsdepartementen; och
- 3:o) frågan om inrättandet af nytt eller nya statsdepartement enligt de nyss nämnda framställningarna.

Beträffande den ordning, i hvilken dessa tre frågor borde bringas till afgörande, ställde det sig för regeringen själfklart, att den första, inrättandet af en regeringsrätt, var den primära, hvars lösning måste föregå de båda senare. Och enligt sakens natur måste det vara riktigt, att man vid en reform, sådan som

den förevarande, hvilken innebär, att en betydande del af det arbete, som hittills ålegat statsrådet och statsdepartementen, öfverflyttas till annan myndighet, först afvaktar, i hvilken omfattning en dylik öfverflyttning kommer att ske, innan man griper sig an med omorganisation af statsrådet och departementen.

Interpellation om inrättande af ett nytt statsdepartement.

(Forts.)

Först med det att förslaget om regeringsrätten kommit i det läge, att med någon sannolikhet kan bedömas, i hvad mån departementschefernas nuvarande arbetsbörda kommer att förändras, kunna frågorna om upprättande af nya statsdepartement lämpligen upptagas till behandling. Denna förutsättning finnes icke, förrän Riksdagen fattat beslut angående regeringsrätten.

Regeringen har därför ansett, att förslaget om regeringsrätten måste föregå pröfningen af frågan om inrättandet af ett departement för handel, industri och sjöfart samt hvad Riksdagen genom sin förenämnda skrifvelse från år 1907 därmed ställt i samband. Och jag finner mig här böra upprepa hvad i den till Riksdagen afgifna kungl. propositionen angående regeringsrätten finnes anfördt, nämligen »att inrättandet af en administrativ högsta domstol på intet sätt försvårar lösningen af frågorna om de nya departementen utan blott skall i sin mån underlätta ett tillmötesgående af de i riksdagsskrifvelserna uttalade önskemålen».

Redan af hvad jag nu anfört torde hafva framgått svaret på den första af de utaf interpellanten till mig framställda frågorna, nämligen att regeringen ej är i tillfälle att vid denna riksdag framlägga förslag till inrättande af ett särskildt statsdepartement för handel, industri och sjöfart — eventuellt handel, industri och kommunikationer. På den andra af interpellantens frågor får jag, med uttalande att jag är fullkomligt ense med den ärade interpellanten rörande vikten af att de af honom åsyftade näringarna blifva behörigen representerade inom regeringen, afgifva den förklaring, att de af Riksdagen i dess af mig förut ömnämnda skrivelser från 1905 och 1907 gjorda framställningar skola, i sammanhang med en undersökning af frågan om den departementala omorganisationen i sin helhet, snarast tagas under ompröfning, och, såvidt på regeringen ankommer, bringas till en möjligast tillfredsställande lösning.

Herr Lithander: Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt uppriktiga tack för det utförliga och vägledande svar, som hans excellens behagade att gifva på mina frågor. Jag förstår mycket väl, att många viktiga och tidsödande förarbeten måste göras, innan man kan framlägga ett så viktigt ärende för Riksdagen, men det må icke förundra någon, att man inom den kommersiella världen i vårt land, som så ofantligt länge fått vänta på hvad andra länder redan sedan lång tid tillbaka ägt, nämligen en egen målsman vid Konungens rådsbord för näringslivet, med spänd väntan motser underrättelse om på hvilken ståndpunkt denna fråga befinner sig, och det är just det, som har föranledt mig att till hans excellens framföra

mina vördsamma frågor. Det gläder mig emellertid att finna af hans excellens' svar, att den första fråga, som kommer före, sedan den nu begärda regeringsrätten blifvit beslutad, skulle vara just det departement, som är så nödvändigt för näringarna.

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhets-examen.

Föredrogs ånyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 21 och 22 innevarande månad bordlagda utlåtande, n:o 3, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen i fråga om revision af stadgan för mogenhetsexamen.

Till utskottets behandling hade blifvit hänvisad en af herr *Richert* väckt motion, n:o 11, hvori föreslagits, att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om revision af stadgan för mogenhetsexamen.

Utskottet hade på andragna skäl hemställt, att herr *Richerts* ifrågavarande motion icke måtte föranleda till någon Första Kammarens åtgärd.

Reservation hade anförts af herr *Richert*, hvilken likväl ej däri framlagt sin åsikt.

Herr *Richert*: I motsats till utskottets majoritet är jag öfvertygad, att en revision af stadgan för mogenhetsexamen är synnerligen önskvärd. Inom gymnasiet äro studierna inriktade mera på mogenhetsexamen än på mogenheten, och särskildt det sista året, i 7:2, är icke ett verkligt studieår utan ett examensår, då elevernas hjärnor proppas med matematikens formler, historiens data, språklärorens regler och undantag samt en mängd andra minnessaker, som för deras fortsatta utbildning äro tämligen värdelösa. De skriftliga examina afläggas under fem på hvarandra följande dagar och den muntliga examen på en dag, hvarvid eleven, uttröttad af månadslångt, forceradt arbete, inför censorerna underkastas korsförhör i alla eller åtminstone de flesta skolans läroämnen.

Detta kraftprof är utan motstycke i det svenska undervisningsväsendet. Vid högskolorna avslutas i lugn och ro hvarje ämne för sig och i regeln icke med en koncentrerad examen utan med smärre tentamina. Vid universitetet tenterar kandidaten ett ämne i sänder, privat och gemytligt för professorn eller för sin vän och bror docenten. Men en docent, som utan kontroll godkänt kandidater i Upsala, får sedermera, om han anställes vid ett läroverk, icke förtroende att godkänna studenter.

Om vid tekniska högskolan, där jag har min verksamhet, infördes en avslutningsexamen, hvarvid eleven inför främmande professorer förhördes inom alla läroämnen, så är jag öfvertygad, att den nuvarande studietiden skulle befinnas otillräcklig och behöfva ökas med ett år. Och så skulle det sannolikt gå vid de öfriga högskolorna. Ett år skulle offras på examensvä-

sendets altare — ett år, som icke skulle på minsta sätt höja de studerandes kunskapsnivå utan endast göra dem trötta, nervösa och opraktiska. Äfven på elementarläroverken kan samma resenemang tillämpas, äfven där kräfver examensväsendet en dyrbar tid, som bättre kunnat användas till verkliga studier.

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhets-examen.

(Forts.)

Botemedlet synes mig vara att i gymnasiet införa en mera högskolemässig undervisning, med examina fördelade på de sista studieåren.

I afseende å de skriftliga examina kan en sådan förändring genomföras utan rubbning af den nuvarande censorsinstitutionen, men de muntliga kunna då svårligen kontrolleras af kringresande censorer. Förändringen kräfver således, att censorsinstitutionen afskaffas, och jag har i dess ställe föreslagit kontroll af skolans inspektor och ett par andra på platsen boende personer.

Mot detta förslag ha såväl inom utskottet som inom intresserade kretsar framställts åtskilliga anmärkningar.

Man har sagt: ändra icke nu en stadga, som skall tillämpas först 1910 och som redan innehåller åtskilliga förbättringar! Men stadgan bibehåller den koncentrerade examen; anser man denna olämplig, är det väl bättre att stämma i bäcken än i ån, bättre att på förhand ändra ett par paragrafer än att sedermera behöfva ändra en praxis.

Man har sagt, att de lokala vittnenas kontroll ej blir lika effektiv som censorernas. Men dels är sistnämnda kontroll skärligen illusorisk, dels är jag öfvertygad, att en fördelning af examina skulle medföra en sådan fördjupning af studierna och så väsentligt förbättrade kunskaper, att äfven en mindre effektiv kontroll vore fullt betryggande. För öfrigt är det ju redan nu så, att de skriftliga profven, som utan gensägelse äro de viktigaste, bedömas af lärarne utan censorernas hörande, likaså de ofta förekommande muntliga kompletteringsprofven. Då en latinstudent vill söka inträde vid tekniska högskolan, måste han först inför lärare vid något realläroverk tentera i matematik, fysik och kemi. De därvid utan kontroll erhållna betygen äro hans viktigaste betyg. Vore det då ej tillräckligt, om hans mindre viktiga examina kontrollerades af inspektor och två vittnen?

Det är en beklaglig brist i motiveringen till motionen, att jag ej berört öfverstyrelsens ställning till läroverken efter censorsinstitutionens afskaffande. Det borde väl vara själfklart, att öfverstyrelsens kontrollerande verksamhet då skulle utsträckas och att några nya läroverksråd eller inspektörer skulle tillsättas i och för kontroll öfver såväl examina som undervisningen i allmänhet vid alla läroverk, som hafva dimissionsrätt. *Alla* muntliga examina skulle visserligen ej kunna öfvervakas, men i ersättning skulle komma en mera jämn och ingående kontroll öfver själfva undervisningen, som vore mera värd än censorernas blyxtkontroll.

Häremot har anförts, att det vore till skada för läroverken, om de för rekrytering af öfverstyrelsen beröfvades sina bästa

Ifrågasatt re-
vision af
stadgan för
mogenhets-
examen.
(Forts.)

krafter. Ett besynnerligt resonemang; inrättandet af några nya ansvarsfulla och meriterande befattningar borde väl i stället höja lärarekåren, till nytta för läroverken. Däremot är det ett känt och erkänt faktum, att de 20 censorernas frånvaro under vårterminernas sista skede är till stor skada för undervisningen vid våra högre läroanstalter.

Vid den offentliga och ännu mer vid den privata diskussionen har från lärarkåren uttalats åtskilliga anmärkningar mot öfverstyrelsen, som icke synes vara någon synnerligen populär institution.

Jag vill hoppas, att dessa anmärkningar ej äro berättigade, men om så vore, är väl anledningen öfverstyrelsens alltför isolerade ställning och botemedlet en mera lefvande kontakt mellan styrelsen och läroverken.

Man har vidare framhållit, att censorerna ej missbrukat sin makt utan i stället varit både lärjungar och lärare till nytta såsom opartiska och välvilliga granskare. Och det måste erkännas, att censorerna i allmänhet fyllt sin grannliga uppgift på ett berömvärdt sätt. De orättvisa kuggningarna höra till sällsyntheterna. Man måste fastmer ofta beundra det moraliska modet hos en censor, som på en resolut lärares eller rektors förord godkänner en yngling, hvars examen visat det bedräfligaste resultat. I de flesta fall är det läraren, som har afgörandet i sin hand, och censors kontroll är rent illusorisk; han kan hvarken hindra en orättvis kuggning eller ett orättvist godkännande.

Till sist kommer den anmärkning, som alltid framställes, då det är fråga om reformer i undervisningsväsendet: kunskapsnivån skulle sänkas. Häremot ber jag att få inlägga en bestämd protest. Genom föregående resonemang har jag sökt visa, att studiernas inriktande på en koncentrerad afslutningsexamen innebär en högst betydlig tidsförlust. Genom examinas fördelning skulle studietiden vid gymnasiet utan tvifvel kunna förkortas. Om jag föreslagit en sådan reform, hade något fog funnits för påståendet, att kunskapsnivån skulle sänkas. Men om i stället de fyra åren bibehållas, innebär detta, att den tid, som förut bortkastats för afslutningsexamen, kommer studierna till godo, och att *den verkliga studietiden ökas med minst en termin*. Detta kan omöjligt sänka kunskapsnivån utan måste höja den. Med ett sådant lugnt systematiskt arbetssätt skulle verkligen skolan kunna få en uppgift, som nu hör till de fromma önskingarna, nämligen utbildning af den individuella begåfningen och karaktären; i en sådan jordmån skulle trifvas en planta, som håller på att kväivas af mångläseri och minnesplugg — ungdomsglädjen.

De synpunkter, jag här haft äran framlägga, hafva i allmänhet ej vunnit utskottets gillande. Emellertid har utskottet för de skriftliga profven framställt ett förslag, för hvilket jag är synnerligen tacksam, nämligen att tiden utsträcket från fem dagar till en månad. Slutligen gör utskottet i afseende å de muntliga examina ett medgifvande af följande lydelse: »vidare

torde möjligen kunna ifrågasättas, huruvida icke i vissa ämnen mogenhetspröfning borde äga rum redan i klassen 6:2 och i andra i klassen 7:1, hvilken pröfning kunde ske samtidigt med studentexamen och af censorerna öfvervaras. Genom en sådan anordning blefve antalet ämnen vid den slutliga examen väsentligen minskadt.»

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhets-examen.
(Forts.)

Äfven en sådan förändring skulle säkerligen hälsas med allmän tillfredsställelse och i afsevärd grad minska de nuvarande olägenheterna, men för att den skall kunna genomföras, fordras revision af stadgan för mogenhetsexamen.

På nu anförda skäl får jag vördsamt yrka bifall till min motion.

Herr Berg, Gustaf Axel: Jag skall anhålla att med några ord få bemöta den ärade motionärens anförande, ehuru jag naturligtvis villigt erkänner, att hos mig icke kan finnas någon särskild sakkunskap i det ämne, som här föreligger.

Den ärade motionären utgick nyss från antagandet, att vid gymnasierna borde införas en mer högskolemässig anordning än den, som nu äger rum, hvartill enligt hans uppfattning hörde, att de kringresande censorerna icke skulle förekomma; och jag tror att just häri, i frågan om censoratets afskaffande, ligger, om jag så får säga, pudelns kärna. Motionären har visserligen framhållit, att censoratets afskaffande utgör icke det mål han äsyftar med sin motion, utan endast medlet för en förbättrad anordning af studentexamen, men häri har utskottet icke kunnat dela hans åsikt, enär utskottet anser, att detta afskaffande ingalunda skulle leda till det afsedda målet. Censoratet uppehåller nämligen enligt utskottets förmenande jämvikten mellan och kunskapsnivån vid de olika läroverken. Utskottet har ingalunda, såsom motionären antydde, ansett att, om censoratet borttoges, kunskapsnivån skulle sänkas öfver hela linjen vid läroverken. Detta har icke varit utskottets mening, utan utskottet har framhållit, att kunskapskrafven, fordringarna skulle blifva ojämbna, högre vid en del läroverk och lägre vid en del andra, en ojämbhet som vore mycket att beklaga. Man skulle komma att tala om lättare och svårare läroverk i fråga om studentexamen. Man skulle säga: vid den och den skolan går det mycket lättare att blifva student än vid en annan skola, och en sådan opinion skulle utbreda sig öfver vidsträckta områden.

Men det har också varit en annan synpunkt, som för utskottet varit bestämmande, och denna är kontrollsynpunkten. Alldeles gifvet är, att vid en sådan examen som studentexamen det är nödvändigt att hafva en fullt tillfredsställande och i alla hänseenden betryggande kontroll. Man må nu hysa det största förtroende för lärarkåren vid allmänna läroverken, så kan jag i alla fall icke finna det lämpligt, att den slutliga pröfningen vid läroverken uteslutande lämnas i denna lärarekårs händer, och det medel som nu är föreslaget i stället, införandet af lokala vitt-

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhets-examen.
(Forts.)

nen, har ingalunda syntts utskottet vara tillfredsställande. På alla ställen i vårt land, där studentexamen afläggas, finnes nog icke, om man går utanför lärarnes krets, tillräckligt antal personer med specialkunskaper i de ämnen, som utgöra föremål för studentexamen, för att man skulle kunna få fullt tillfredsställande vittnen för denna.

Motionären har icke i motionen omnämnt en annan sak, som han här vidrört, nämligen utvidgande af öfverstyrelsen för att såmedelst bereda möjlighet att få vittnen från öfverstyrelsens krets. Det finnes nu såsom vi veta endast fem läroverksråd med chefen inräknad. Censorerna äro tjugu, såsom nyss nämndes, och det behöfdes kanske ett lika stort antal läroverksråd för att de skulle kunna hinna deltaga i mogenhetspröfningarna.

Så är det en omständighet, som den ärade motionären icke upptog till bemötande, nämligen, att vi utom de allmänna läroverk, där studentexamen afläggas, hafva sexton stycken enskilda läroverk, som för närvarande hafva dimissionsrätt. Dessa äro ju privata anstalter, privata affärsföretag, och man kan icke gärna tänka sig, att studentexamina där skulle förrättas utan någon likvärdig kontroll med den, censorerna nu utföva. Nej, man kan icke gärna föreställa sig, att vid sådana läroverk studentexamen skulle kunna försiggå uteslutande under uppsikt af lokala vittnen.

Nu är det en sanning, att vid realskoleexamina för närvarande icke finnas censorer utan endast lokala vittnen, men det är äfven ett faktum, som jag lämnar åt det värde det kan förtjäna, att redan nu börjar man beträffande dessa examina klaga öfver ojämnheter i fråga om betygssättningen vid de olika läroanstalterna. Olikheter sägas hafva visat sig på det sätt, att när från ett läroverk en hel uppsättning utgått med yppersta betyg, från ett annat kommit en uppsättning med betydligt lägre betyg, och detta kan hafva sin stora betydelse, när dessa betyg äro afgörande, då det gäller inträde vid en del institutioner.

Nu har utskottet försökt att se till, hvad man skulle kunna göra af denna motion utan att rubba censorsinstitutionen, och detta är såsom motinären förut antydt, att utskottet visserligen icke kunnat vara med om utsträckning af studentexamen till en månad, men uttalat sin anslutning till ett par andra reformer. Att utsträcka examenstiden till en månad såsom motionären föreslår, då pröfningen nu försiggår på en dag under högst sex timmar med läroverkens egna lärjungar och för privatisterna under högst två dagar, är något, som utskottet ingalunda kunnat finna tillrädligt. Nu utgör själfva studentexamen det slutliga generella bedömandet af lärjungens mogenhet, och detta bedömande styrkes af de sista årens examensbetyg. Detta är just hvad med examen afses, men att däremot låta examen fortgå en månad det skulle blifva hvad man kallar en examen rigorosum med den allra strängaste detaljpröfning och efter utskottets uppfattning är en sådan examen betydligt svårare än sådan den nu försig-

går. Man klagar öfver nervositet hos lärjungarne redan nu; jag är öfvertygad, att denna skulle genom examenstidens utsträckning till så lång tid ytterligare stegras.

Men däremot är det två andra förändringar, för hvilka utskottet uttalat sympatier. Den skriftliga profningen, som nu försiggår under fem ofta på hvarandra följande dagar, skulle utsträckas till en månad. Detta synes utskottet vara ett ganska godt tillvägagående. Nu följa profven alltför tätt på hvarandra i de olika ämnena och lämna icke tid till behöfliga repetitioner. Men detta skulle blifva möjligt, om utsträckning skedde, såsom utskottet uttalat sig för, till en månad, hvaremot utskottet icke finner skäl att såsom motionären önskar utsträcka de skriftliga profven till två månader.

Den andra reformen, utskottet tänkt vara möjlig, är den, att mogenhetsexamen skulle ske successivt på det sätt, att i klassen 6:2 vissa ämnen lämnades, såsom förr naturalhistoria och tyska språket, och vidare skulle i 7:1 ett par ämnen kunna afslutas. Men sedan är det en fråga, som väl tål diskussion, huruvida dessa förberedande eller successiva afslutningar äro i behof att öfvervakas af censorer eller om detta skall öfverlätas till skolans lärare.

I utskottet har visserligen talats äfven om en tredje reform såsom möjlig, och den skulle bestå däri, att det inrättades särskilda examina för privatisterna. Däraf skulle framkomma åtskilliga fördelar, om nämligen dessa privatister sammanfördes i större grupper på vissa ställen, t. ex. i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg, och det sålunda blefve en större jämnhet i dessa profningar. Men härom har utskottet icke yttrat något i betänkandet.

Men det är nu verkligen så, som motionären också antyde, hvilket äfven utskottet haft kännedom om, att man åtskilliga läroverk hör den, jag kan verkligen säga behjärtansvärda bönen: låt oss få vara i fred tills vidare, låt oss smälta de stora reformer, som nu hålla på att genomföras, låt oss slippa nya förändringar tills vidare och till dess vi få se, huru de senast föreskrifna verka! Jag finner denna uppmaning ytterst behjärtansvärd, i synnerhet när man sammanställer den med de förhållanden, som utskottet här påpekar, att 1905 års stadga ännu icke vunnit fullständig tillämpning och icke kommer att vinna denna tillämpning förr än 1910, detta beroende därpå, att rättigheten att bortvälja vissa läroämnen icke kommer att inträda förr än 1908 och man således icke vet, huru denna rättighet kan komma att verka.

Ja, här skulle jag kunna sluta, men det är en omständighet, som gör, att jag anser mig hafva skyldighet att säga några ord med anledning af ett uttalande motionären gjort i motionen, hvilket uttalande utskottet icke funnit skäl upptaga till bemötande, men hvilket är af beskaffenhet att, om det här förbiginges med fullständig tystnad, kunna gifva anledning till antagande, att

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhetsexamen.
(Forts.)

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhets-examen.

(Forts.)

utskottet godkänt detta yttrande, som synes mig åtminstone icke innebära mycken hänsynsfullhet. Motionären har nämligen i sin motion framställt en motsättning mellan nuvarande gymnasister och ungdomen på 60-talet. Ungdomen på 60-talet benämner motionären glada och sorglösa slynglar; om de nuvarande gymnasterna har han ett mycket godt omdöme att afgifva; han säger nämligen, gentemot dessa förkättrade gymnasister från 1860-talet, att vår tids allvarliga gymnasister hafva en storslagen, intelligent uppfattning af undervisningens betydelse, och att denna intelligenta, målmedvetna ungdom förtjänar icke att pinas med den otidsenliga och opraktiska procedur, som kännetecknar vår nuvarande mogenhetsexamen. I förbigående skall jag bedja få påpeka, att studentexamen förr, sådan den var anordnad under de första åren på 1860-talet, var allt bra mycket svårare än den, med hvilken ungdomen nu pinas. Den tillgick ju så, att lärjungarna då reste från läroverken till akademierna och där fingo undergå examen inför lärare, som de icke alls kände men hvilka de med förskräckelse hört omtalas och om hvilka de ofta sålunda fått en mycket svår föreställning. Nog tror jag denna examen var fullkomligt lika svår, ja, jag vill för min del påstå åtskilligt värre än den nuvarande. Men det var icke om detta jag ville tala utan om motsättningen mellan 60-talets ungdom och den nuvarande skolungdomen; och då ber jag för min del få säga, att jag när de bästa förhoppningar — det är ju de mest glädjande förhoppningar man kan hysa — att vår tids ungdom gått framåt i nykterhet och annan sedlighet. Men detta och mycket annat fördelaktigt kan man ju godt säga utan att därför behöfva nedsätta 60-talets ungdom. Det var nog då, såsom nu och som det alltid kommer att förblifva, att det fanns både bättre och sämre element; det var en blandning af ondt och godt. För min del hoppas jag, att nivån allt mer och mer skall stiga på det hela taget, äfven om man kan vara tveksam, huruvida den hittills stigit i fråga om vissa egenskaper. Jag kan ju i detta fall nämna enkelhet i lefnadssätt, respekt, lydnad och vördnad för lärare och föräldrar; i dessa egenskaper åtminstone tror jag icke 60-talets ungdom stod tillbaka för nutidens ungdom, huru många goda egenskaper denna än må äga.

Herr greve och talman, jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Herr Bellinder: I skolfrågor och beträffande lösningen af dem råda såsom bekant mycket skilda uppfattningar. De åsikter, för hvilka den ärade motionären gjort sig till taleman, hafva säkerligen därför också bland allmänheten många anhängare. Särskildt torde till dem räknas den studerande, manliga och kvinnliga, ungdom, som ännu icke aflagt studentexamen, men som ärnar att göra detta, liksom denna ungdoms föräldrar och släktingar, hvilka hoppas att, om den så fruktade censorsinstitutionen afskaffades, studentexamen skulle bli mycket lättare, en förhopp-

ning som kanske icke alls, åtminstone icke i allmänhet, komme att förverkligas. Dessas önskningsar torde dock icke böra tillmätas alltför stor betydelse vid den föreliggande frågans afgörande.

Om man lägger en mera objektiv måttstock på pröfningsen af ifrågavarande motion, kan man enligt min mening icke gärna komma till något annat resultat, än utskottet genom sin omsorgsfulla och grundliga behandling af densamma kommit. I likhet med utskottet torde man finna det mycket betänkligt att genom upphäfvande af den nuvarande censorsinstitutionen afklippa de band, som sedan dennas införande till stor bättnad funnits mellan de högre läroverken och våra högskolor. Det torde också, såsom utskottet i sitt utlåtande säger, vara ganska behöfligt, att fordringarna vid afgangsexamen vid de olika läroverken hållas i någorlunda lika nivå. Fullt kan ju detta icke göras ens nu, fastän kurserna äro desamma. Fordringarna kunna i alla fall hos de olika examinatorerna skilja sig rätt mycket, men ett kringresande censorskollegium är dock vida mera skickadt att upprätthålla en sådan likformighet, än hvad fallet skulle blifva med lokala vittnen. Likaså torde det vara alldeles olämpligt att reformera bort en reform, som väl är beslutad men ännu icke genomförd och tillämpad i afseende på studentexamen.

Men, mina herrar, jag har icke begärt ordet blott för att tillkännagifva min anslutning till utskottets hemställan, utan jag har också velat inlägga min gensaga mot den karakteristik, som den ärade motionären gifvit af den nuvarande studentexamen och den nuvarande censorsinstitutionen. Jag har mycket lång personlig bekantskap med studentexamen och censorsinstitutionen. Det är öfver 40 år jag själf var examinand i denna examen, och 32 år jag såsom lektor vid ett par större läroverk examinerat alla de från dessa läroverk utgångna lärjungar, såväl på våren som på hösten, i fall äfven då examen förekommit, och dessutom en hel del manliga och kvinnliga privatister. Jag borde därför, ifall den lämnade karaktärsbilden af studentexamen och censorsinstitutionen vore riktig, känna igen den, men jag måste bekänna, att jag finner den i det hela ganska främmande för mig.

Så påstår den ärade motionären, att studentexamen är alltför svår, och det påståendet skulle utan tvifvel vara alldeles berättigadt, ifall hvad han säger på sid. 15 i motiveringen till sin motion, vore riktigt. Han säger nämligen att »eleven skall som ett konversationslexikon besvara alla frågor, som kunna framställas inom de tio ämnen, som han studerat under 9 år». Här i ligger, såsom nog de flesta af herrarna torde hafva sig bekant, en ganska stor öfverdrift. Jag vill nu icke fästa mig vid jämförelsen mellan examinanden och ett konversationslexikon, en jämförelse som förekommer två gånger i motiveringen, utan jag ber blott att få framhålla, att det icke är fallet, särskildt när det gäller examination af läroverkets lärjungar, att man förhör dem i allt hvad de lärt eller bort lära sig under hela den nioåriga skoltiden. Studentexamen begränsas till de sista två årens kurser

Ifrågasatt revision af stadgan för noogenhets-examen.
(Forts.)

Ifrågasatt re-
vision af
stadgan för
mogenhets-
examen.
(Forts.)

och oftast till hvad som blifvit repeteradt under sista året, och det examineras i allmänhet icke i tio ämnen utan blott i åtta. Uttrycket »svår» är ett relativt begrepp, och det gäller också, om detsamma tillämpas på studentexamen. För examinander med mer än vanlig begåfning och med stor flit är det, såsom bekant, mycket lätt att aflägga denna examen med till och med lysande betyg; ja, äfven för medelmåttigt utrustade lärjungar med god flit går det utan svårighet för sig att aflägga en godkänd examen. Svår torde den vara för underhålligt begåfvade, hvilkas teoretiska anlag äro så ringa att, om de eller deras målsmän gifvit bättre akt därpå, de hellre borde hänvisats till någon praktisk sysselsättning än att söka komma fram till studentexamen. Svår kan den äfven vara för privatister, som efter ofullständig förberedelse eller på genvägar söka förvärfva sig den hvita mössan. Det är naturligt att, om åtskilliga luckor finnas i de förberedande studierna, detta kan vålla examinanderna svårigheter, ifall dessa såsom sannolikt är vid examen skulle blifva blottade. Men det är väl icke meningen att göra studentexamen så lätt, att den icke för dessa två sistnämnda kategorier skulle innebära någon svårighet, ty då skulle nog icke denna examen kunna utgöra en lämplig grund för fortsatta universitetsstudier, såsom den är afsedd att vara, och icke heller skulle den hvita mössan då vara någon äkta etikett för den högre medborgerliga bildning, som den i allmänhet anses utgöra.

Hvad censorsinstitutionen beträffar, tyckes den ärade motionären hafva missuppfattat dess betydelse, då han säger, att »ett af grundfelen i denna examen är den absoluta makt, som stadgan lagt i censors händer». Som bekant har en censor ingen absolut makt, ty först och främst delar han makten, då censorerna i regeln äro flera, med sina kolleger, och vidare har han hvarken något inflytande på betygssättningen för skrifningarna, ej heller med afseende å de betyg, som lämnas i den muntliga examen, utan en censors makt inskränker sig, såsom också af utskottet framhållits, till att blott vara en veto-rätt. Denna skulle ju kunna missbrukas och på det viset kunna blifva ganska farlig, men att så icke varit fallet under de 44 år censorsinstitutionen fungerat, tror jag mig kunna påstå med stöd af den kända erfarenheten, att denna institution med dess grannliga innebörd ej med tiden blifvit mindre populär, tvärtom har den vunnit alltmera förtroende icke blott bland allmänheten utan särskildt vid läroverken.

I afseende å den mindre riktiga framställning motionären lämnar af själfva examen, skulle jag vilja påpeka, att han vill göra troligt, att det oftast är slumpen, som afgör om examinanden blir kuggad eller icke. Min erfarenhet är den, att slumpen aldrig spelar in på det sätt, att en examinand blir orättvist kuggad, men väl har det däremot kunnat inträffa, att slumpen gynnat en och annan examinand så, att denne, ehuru ganska klen i sina stycken, därför att han icke under den korta examenstiden hunnit

blotta sin svaghet alltför mycket, lyckligen sluppit igenom sin examen.

Vidare säger motionären, att utvecklingen har så framskridit, att en kontroll af denna art numera är absolut obehöflig. Jag är motionären tacksam för det goda vitsord han behagat lämna den tjänstemannakår jag själf har äran tillhöra, men ingen kår och ingen myndighet, huru utmärkt den än i vanliga fall må vara, kan i längden utan skada undvara kontroll, och jag tror ej heller, att våra läroverkslärare i allmänhet skulle vilja bli befriade från den kontroll, som nu finnes. Motionären vill öfverlämna hela afgörandet vid studentexamen åt lärarna. Detta är ett förtroende, som jag tror, att de flesta lärare helst undanbedja sig. Det är ju en känd sak, att en och annan lärare mer eller mindre rättvist misstänkes för att vara partisk äfven under nuvarande studie- och examensförhållanden, och detta skulle i ännu högre grad blifva fallet, därest en studentkandidats öde helt och hållet komme att hvilat i lärarens händer. Jag tror därför, att examinatorerna i allmänhet vid våra läroverk föredraga att få behålla den kontroll, som ligger i den nuvarande censorsinstitutionen, framför den, hvilken skulle bestå i lokala vittnen, i afseende på hvilka icke finnes någon garanti vare sig för vederhäftighet eller opartiskhet.

Utskottets ärade ordförande har redan påvisat ett misstag, hvartill jag tror att motionären i sitt anförande gjorde sig skyldig, då han påstod, att utskottet hade gjort ett medgifvande, att den muntliga examen borde få utsträckas under en hel månad. Såvidt jag fattat utskottets utlåtande rätt, är detta icke fallet, hvaremot utskottet tyckes vara benäget för att tiden för skrifningarna skulle utsträckas under något längre tid. Jag tror också, att någon längre tid, än hvad som nu är förhållandet, skulle utan skada kunna lämnas emellan de olika skriftliga profven. Däremot ser jag för lärjungarna en ganska tvifvelaktig fördel uti att tiden för den muntliga examen skulle utsträckas längre, ja utöfver en hel månad. Därpå blefve vinsten mycket tvifvelaktig, ty det är icke riktigt, som den ärade motionären nyss yttrade, att man genom en förändring af den nuvarande examen och genom en utsträckning af examensperioden skulle inbespara en hel termin. Tvärtom påstår jag, att man därigenom skulle förlora nära nog en hel termin, ty då skulle vårterminen, som nu till en god del användes till undervisning och repetitioner, bli fullständigt upptagen af dessa examina, skriftliga och muntliga. Och hvad skulle man därmed vinna? Enligt min mening alls ingenting, ty den längre examensperiod, som motionären tyckes önska, finns i själfva verket redan nu vid våra läroverk, i det att under repetitionstiden de olika examinatorerna ju då äro i tillfälle att pröfva sina lärjungar samt bilda sig ett omdöme om deras kunskaper. Enda skillnaden mellan det nya, af motionären föreslagna examenssättet samt det nuvarande blefve, att i förra fallet de lokala vittnena skulle vara närvarande, medan examinatorerna nu utan

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhets-examen.
(Forts.)

Ifrågasatt re-
vision af
stadgan för
mogenhets-
examen.
(Forts.)

vittnen pröfva sina lärjungar under den sista terminen i sammanhang med de i de olika ämnena fortgående repetitionerna.

Jag anser därför att, om annars det uttrycket vore riktigt, som motionären använder i slutet af sin motivering, nämligen att »en intelligent, målmedveten ungdom förtjänar ej att pinas med den otidsenliga och opraktiska procedur, som kännetecknar vår nuvarande mogenhetsexamen», så är det ju en fördel att denna pina göres så kort som möjligt och att den inskränkes till *en dag* i stället för att utsträckas till *en hel månad*.

Jag yrkar, hr greffe och talman, afslag å den föreliggande motionen och bifall till utskottets hemställan.

Friherre Gyllenstierna: Då jag deltagit i utskottets arbeten men icke i dess beslut, skall jag anhålla att endast med några få ord få yttra mig i denna fråga.

Hvad då först censorsinstitutionen angår, har visserligen motionären anfört åtskilliga skäl för att den skulle kunna undvaras, men jag ber att i detta fall få instämma med utskottet därutinnan, att denna institution visat sig synnerligen verksam just för uppehållande af jämvikten mellan de olika läroverken samt för att hindra obehöriga påtryckningar af lokala intressen, och särskildt torde den böra bibehållas för att de enskilda läroverken skola kunna få behålla sin dimissionsrätt. Däremot anser jag icke det förhållandet, att den nya läroverksstadgan ännu ej nått sin fulla tillämpning, utgöra ett tillräckligt skäl för att icke en skrifvelse nu skulle kunna aflätas från Riksdagen. Det är nämligen så, att denna motion går i den riktningen, att tiden för mogenhetsexamen skulle kunna, på sätt äfven jag för min del anser lämpligt, förläggas till en längre tid. Afslutningen borde kunna i vissa ämnen äga rum i 6:2 och 7:1 samt de skriftliga profven försiggå exempelvis under en månad i stället för endast fem dagar. Alldeles säkert skulle härigenom uppstå en lättнад utan att fordringarna i ringaste mån därigenom behöfde minskas. Jag anser mig ha fulla skäl för denna min åsikt, då dels utskottet framhållit detta i sin motivering och dels i följd af det stora uppseende denna motion väckt inom landet ej allenast ibland dem, hvilka stå i begrepp att taga studentexamen eller dessas anhöriga, utan äfven på många andra håll.

I frågans nuvarande läge har jag naturligtvis intet yrkande att göra, utan jag har endast med några ord velat understryka utskottets motivering i den förhoppning att detta må verka i den riktning, som man hade tänkt sig med en skrifvelse.

Herr Juhlin: Då den ärade motionären enligt mitt förmenande målat studentexamen i något väl mörka färger, ber jag att få yttra några få ord.

Enligt min åsikt har censorsinstitutionen verkat synnerligen välgörande icke blott på de allmänna läroverken utan också på våra högskolor, ty därigenom att censorerna resa omkring

och få reda på kunskapsnivån vid de olika läroverken och ställningen där, kunna de därefter anpassa sin undervisning vid universiteten, en sak som är ganska viktig för denna undervisning. Censorerna hafva också att se till att kunskapsnivån hålles lika vid de skilda läroverken, hvilket är en ganska viktig omständighet icke blott med hänsyn till våra läroverk utan äfven för hela vår kultur. Censorsinstitutionen är vidare nyttig för de allmänna läroverken, ty det kan icke förnekas, att den verkar eggande och sporrande på lärarna samtidigt med att den verkar sasom en sammanhållande kraft emellan läroverken och universiteten, den stärker sambandet dem emellan, och detta är enligt mitt förmenande en ganska viktig sak. Man klagat öfver att denna institution utöfvar ett visst tryck på läroverken likasom på lärjungarna, och att detta tryck skulle verka långt ned i läroverket. Det kan ju icke förnekas att den verkar tryckande, men jag anser detta tryck vara ganska hälsosamt för våra läroverk, och censorsinstitutionen har, såvidt jag förstår, aldrig verkat förtryckande eller nedtryckande på de allmänna läroverken utan i stället upplyftande. Censorsinstitutionen har ju också, sasom känt är, städsö fungerat kan man säga på ett humant sätt, representerad som den varit af synnerligen omdömesgilla och opartiska personer. På grund af att studentexamen utaf lärjungarna och deras målsmän anses så synnerligen viktig och högtidlig, är det ju klart, att det lätt kommer ut historier, gissningar o. dyl. om åtskilliga med examen sammanhängande förhållanden samt om vederbörande censorer; men om man granskar dessa historier närmare i sömmarna, finner man, att de i regel äro betydligt öfverdrifna och utmålade.

Man bör också, sasom motionären ju i första hand gjort, se denna sak från lärjungarnas synpunkt. I regel torde det väl vara så, att till läroverkens öfversta klass uppflyttas endast de lärjungar, om hvilka lärarne hafva den åsikten, att de kunna gå igenom i den blifvande examen, under förutsättning att de med flit och ordentlighet jämväl under det sista läsåret sköta sina studier. Men det är ju också klart, att en eller annan lärjunge är vare sig mindre begåfvad eller också icke brukat den flit, som han hade bort ådagalägga, och att han därför på nåder får flytta upp till öfversta klassen, och det är i regel just dessa lärjungar, för hvilka studentexamen blir något svårare. Ty för de lärjungar, som under sin skoltid skött sig ordentligt och hafva medelmåttig begåfning, är studentexamen ingalunda svår eller pinsam.

Den skriftliga examen torde vara den svåraste och man har här talat om att tiden för denna borde kunna utsträckas. Ja, det är möjligt, att det kunde vara lämpligt att något utsträcka denna tid, men dock vill jag icke härvidlag gå så långt som utskottet gör, ty man kunde då befara, att man genom att utsträcka tiden för den skriftliga examen till en, ja, ända till två månader skulle betydligt försvåra densamma. Följden kunde lätt blifva den, att en

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhets-examen.
(Forts.)

hel del lärjungar skulle föga bekymra sig om sina studier förrän det komme till tiden för de skriftliga profven, och att de skulle under tiden mellan dessa plugga i sig det mått af kunskaper, som erfordrades för att gå igenom den skriftliga examen. Man skulle härigenom lätt kunna åstadkomma öfveranstängning hos lärjungarna.

Däremot är nog i våra dagar öfveranstängningen icke så stor, som man på många håll vill låta påskina. Det är nog i regel icke de svagast begåfvade lärjungarna, som öfveranstänga sig, utan fast hellre de mera begåfvade och de mera ambitiösa, hvilka ingen kraft förmår hejda, då det gäller att förvärfva sig ett större mått af kunskaper än som för examen är behöfligt att inhämta uti de olika ämnena. Många sådana lärjungar ha ofta till mig framställt den frågan, hvad de skulle läsa för att erhålla högre betyg, men då har mitt svar alltid blifvit: läs kursen för studentexamen och ingenting mera. Men det hindrar icke, att dessa lärjungar läsa mycket bredvid, och det är just dessa, som blifva öfveranstängda, icke de medelmåttigt begåfvade.

Att utsträcka den muntliga examen utöfver en eller högst två dagar anser jag icke vara tillrådligt. Denna examen är såsom nämnts en stilla afslutning på skolförhållandena samt för medelmåttigt begåfvade visst icke svår, och jag är öfvertygad om att, därest man frågade lärjungarna själfva, huruvida de skulle vilja vara af med den högtidliga stämningen och spänningen vid denna korta examen, skulle de svara nej. Denna examen skulle blifva mycket mera pinsam, om man utsträckte tiden därför. För privatister ställer sig saken däremot något olika, visserligen ej i fråga om den skriftliga examen, ty i afseende å denna äro ju de likställda med läroverkets egna lärjungar, men i fråga om den muntliga examen kan det ju ställa sig för dem ganska besvärligt. Svårigheten skulle ju dock kunna något mildras därigenom att, så som sker vid flera af våra landsortsläroverk, dessa privatister underkastas en muntlig tentamen i de olika ämnena i god tid före examen, och när så sker blir examen för dessa icke heller någon slump. För läroverkets egna lärjungar är mogenhetsexamen aldrig någon slump, ty de kunna i regeln vara någorlunda säkra på att gå igenom i denna examen.

Ehuru jag ej till alla delar vill instämma i utskottets motive-ring, yrkar jag afslag å den föreliggande motionen.

Herr Richert: Utskottets ärade ordförande har i afseende å de privata läroverken framhållit risken för att dessa skulle blifva utan kontroll. Jag ber dock att få erinra, att jag i mitt anförande utgick från förutsättningen, att öfverstyrelsens kontrollrande verksamhet skulle utsträckas äfven till dessa. Herr ordföranden befarade, att om den muntliga examen fördelades på en hel månad skulle den blifva mera ansträngande än om den undanstökades på en dag. Jag skulle kunna instämma häri, om det vore meningen att tentera alla ämnena under en månad, men

jag har utgått från förutsättningen, att examen skulle afläggas i hvarje ämne på den termin, under hvilken de resp. ämnena afslutas, och i den förhoppning att detta må ske så, att examina fördelades på de två sista åren. Den sista månaden eller april skulle omfatta examen i de få återstående ämnena.

Herr ordföranden har gifvit mig en liten admonition för mitt uttryck om 60-talets studenter. Jag har sagt, att »vår tids allvarliga gymnasister påminna bra litet om 1860-talets glada och sorglösa slynglar». Därmed har jag naturligtvis icke sagt, att alla vår tids studenter äro allvarliga, och ännu mindre att alla 60-talets studenter voro slynglar. Om emellertid någon af dessa studenter från 60-talet känner sig, om icke träffad så oangenämt berörd däraf, är det min skyldighet att göra afbön för det fällda yttrandet, och jag ber därför att genom den ärade ordföranden, hvilken gjort sig till tolk för dessa, få till dem framförd en ödmjuk och uppriktig bön om ursäkt.

*Ifrågasatt re-
vision af
stadgan för
mogenhets-
examen.
(Forts.)*

Herr Törneblad h: Det har redan blifvit så mycket taladt i denna fråga, att det kanske skulle kunna vara onödigt att ytterligare besvara kammaren med ett anförande, men då saken är af ganska mycken vikt och framför allt af beskaffenhet att hafva tillvunnit sig en större uppmärksamhet i vida kretsar, har jag ansett det vara min plikt att framlägga några erinringar och åsikter från min långa bekantskap med studentexamen. Jag har nämligen varit med såsom examinerator — och delvis direkt såsom rektor — ända från den första tiden mogenhetsexamen inträdde, och jag har sedan under hvarje år haft tillfälle att såsom vittne noga följa med samt iakttaga, huru förhållandena utvecklats sig.

I början af 1860-talet, om hvars gymnasister här har talats, ägde ännu den gamla studentexamen rum, då lärjungarna från de olika läroverken hade att genomgå först en examen, den kunde ju vara kortare eller längre, vid sitt läroverk, och sedan en annan vid universitetet. Gifvet var, att denna dubbla pröfning i själfva verket var i högre grad ägnad att framkalla examensplågor, om det uttrycket får användas, än en examen, som sker på en gång och framför allt vid just det läroverk, där lärjungen är anställd, samt under förhållanden, som äro honom välbekanta. Förut, i början af 60-talet, var det så, att den sista terminen vid gymnasiet ofta användes till tentamina för att förbereda studentexamen vid universitetet. Jag har själf varit med och anställt sådana tentamina och jag kan försäkra herrarna, att dessa pröfningar voro vida allvarsammare än den nuvarande mogenhetsexamen, dels därför att man ju då hade bättre tid på sig, och dels därför att helt naturligt läroverkens lärare voro angelägna om att deras lärjungars betyg skulle, som det heter, »stå sig» vid universitetet. Det var således en ganska sträng pröfning, som lärjungarna underkastades, innan de skickades till universitetet. Att på sina ställen i följd af den då för tiden rådande mera svaga lärarebildningen det kunde finnas ojämnheter och

*Ifrågasatt re-
vision af
stadgan för
mogenhets-
examen.
(Forts.)*

brister. är ju naturligt. Hvad lärjungarna på 60-talet beträffar dels före mogenhetsexamens införande och dels efter densamma, är det ju mycket sant, att de i åtskilliga hänseenden skilde sig från de nuvarande lärjungarna i de högsta klasserna, och det är väl härpå motionären syftat. Detta kom sig till en icke oväsentlig del därpå, att åldern i de högsta klasserna var så mycket högre än den är nu och dessutom mycket ojämn. Det fanns sålunda lärjungar, som nått en ålder af öfver 20 år och för hvilka skolbänken ej var något tilltalande ställe och som ej försummade att gifva uttryck åt denna deras känsla af obehag. Ehuru det visserligen icke strängt taget hör hit, skulle det måhända ändå i detta sammanhang och med afseende å åldersförhållandena kunna roa herrarne att höra berättas en historia från ungefär den tiden vid ett af våra läroverk, hvars rektor själf varit min sagesman. Det var en höst, under hvilken en familj flyttade in till en af våra gymnasiestäder, man, hustru och en förhoppningsfull yngling om 8 å 9 år. Mannen hade varit anställd som folkskollärare men önskade aflägga studentexamen. Han och sonen sökte samtidigt inträde till läroverket, och det lär hafva varit en ganska uppbygglig syn att se dessa båda, då de om morgnarna med sina böcker under armen tågade af till skolan. Men tyvärr redan vid det första årets slut befanns det, att det där idylliska tillståndet icke kunde i längden bestå, ty visserligen är det sant, att den förhoppningsfulle sonen blef flyttad från den första, tror jag det var, till den andra klassen, men fadern, som gick i tredje eller fjärde, jag minns icke så noga, och skulle flytta upp i högre klass, blef kvarsittare, och så vardt glädjen på ena hållet förminskad af sorgen på det andra. Det där hör som sagdt egentligen icke hit; men det visar hän på en benägenhet att komma in i läroverken vid sen ålder, som den tiden var mycket allmän. Jag minns mycket väl från det läroverk, jag hade äran tillhöra, att en elev kom in i fjärde klassen vid 24 års ålder och af kamraternas alltid kallades för »farbror». När sådana elever kommo upp i de högre klasserna, var det påtagligt, att skoltvånget ej skulle riktigt passa för åtskilliga af dem, och om dessa då understundom gifvo sina känslor luft, kan ju det förklara det uttryck, som motionären begagnat. Jag tar det åtminstone på det sättet.

Den studentexamen, som under de första åren af 1860-talet aflades vid universiteten, var för visso i det hela tämligen lätt, i synnerhet mot slutet, innan mogenhetsexamen skulle börja tillämpas; då strömmade en mängd ynglingar till universiteten för att komma igenom och få sina sex betyg, fast på det viset, att i ett eller annat ämne, för att icke säga i alla, betyg erhöles såsom sjätte — en ganska vanlig praxis. Dessa ynglingar stodo, kan man säga, i någon mån i samma förhållande som en del af våra privatister. Med privatister menar jag nu icke sådana, som afgå från de privata, väl organiserade läroverken, utan dem, som på egen hand försöka sig fram och hvilka ofta

kuggas till 50 procent i skrifningarna och till 50 procent af de återstående i den muntliga examen, med full rätt, under det att den lilla del, som lyckas komma igenom, ibland blir godkänd delvis utan full rätt. Hvad läroverkens egna lärjungar angår, kan jag icke för min del erkänna, att mogenhetsexamen är svår för dem. Atminstone är den icke för svår. Såsom det redan sagts från talarestolen: en lärjunge, som skött sig väl i läroverket och blifvit behörigen flyttad till högsta klassen, har alla möjliga utsikter att gå igenom examen utan svårighet.

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhetsexamen.
(Forts.)

Den kritik, som motionären riktat mot stadgan för studentexamen, återfinnes på sid. 13 i utskottets betänkande, och den är sammanfattad i några uttryck. Först detta: »*Denna examen är för svår.*» Jag har redan yttrat mig om, att den ju kan vara svår för privatister, svår, men icke för svår; för läroverkens egna lärjungar anser jag den så långt ifrån vara för svår, att den för dem icke ens kan anses vara svår, i allmänhet taget. Vidare säger motionären, »att domen öfver examinanderna ofta är *orättvis eller ojämn.*» Jag vågar påstå, med den långa erfarenhet jag haft af mogenhetsexamen och tillämpningen af fordringarna i examen, att det uttrycket, att domen är orättvis, icke är rättvist, vare sig man därmed afser lärarne eller censorerna. Jo, det kan vara det så till vida, att många hafva blifvit släppta igenom, som icke förtjänat det, men motsatsen har hört till de allra mest sällsynta undantag, och jag känner icke något exempel, då censorerna hafva missbrukat sin makt. Jag vet visserligen, att censorer kanske någon gång icke ha uppträdt alldeles så, som man skulle hafva önskat. Men det har icke alltid inträffat, att dessa censorer kommit tillbaka. Orsaken är lätt att utgrunda. Att domen öfver examinanderna kan vara *ojämn*, det går jag in på. Det händer nog, att den är ojämn. Det ligger i den mänskliga naturen, att vid ett läroverk tillämpningen ej kan vara fullt densamma som vid ett annat, ännu mindre när läroverken äro trettio à fyrtio. Och det är just mot denna ojämnhet, som censorsinstitutionen kan och bör i någon mån verka. Ojämnheten kan visserligen icke därigenom helt och hållet motverkas, ty betygen sättas af lärarne, men tillvaron af censorsinstitutionen verkar äfven på betygssättningen, om icke direkt — det gör den icke —, men indirekt. Således, censorsinstitutionen är fördelaktig för jämnheten. Den kan vara en fördel i andra fall också, i ty att lärarne ej alltid hafva samma uppfattning om en ynglings kunskaper och mogenhet, och det kan hända, att en yngling underkännes i ett ämne, medan han visat sig bättre i ett annat ämne. I sådant fall är det lättare för examinanden att komma igenom examen, då lärare och censorer kunna samråda och tillsammans motverka inflytandet af ett kanske något starkt underkännande af egna lärare i ett och annat ämne. På sådant har man nog sett exempel, och det är godt, att det då finnes att tillgå både ett lärarekollegium och censorer, såsom i sista rummet öfvervägande och till hvilka lärarne ofta vända sig — eller

*Ifrågasatt re-
vision af
stadgan för
mogenhets-
examen.
(Forts.)*

åtminstone rektorn — för att samråda om huru man skall bäst kunna skipa rättvisa. Men det händer också understundom, att, när lärarne af en mycket förklarlig mildhet eller mänsklighetskänsla hellre fria än fälla och den examinerade verkligen får ett svagt approbatur i hvarje ämne, censorerna någon gång begagna sig af sin rätt att icke godkänna examinander, när de finna, att alla betygen stå på svaga fötter, och att de blifvit gifna med tvekan eller så. En annan sak åter är, att censorerna hafva så oändligt många gånger till protokollet gjort bruk af sin rätt enligt tredje § i censorsstadgan att se till föregående terminer och åtskilligt annat och därför ansett sig kunna godkänna examinander, vare sig med tvekan eller så, att den ene har fällt och den andre friat, då naturligtvis den friande rösten gällt. Det är icke en, utan det är många gånger, som sådant har händt. Och jag erinrar mig mycket väl, när en gång en lärjunge dagen efter examen var glad öfver att han gått igenom, men det anmärktes å honom: »det var nog svårigheter, det står i protokollet». »Ja, men det står icke på mössan», sade han, och därmed var den saken klar. Jag tror således, att i det hela mildhet och människovänlighet hafva gjort sig gällande.

Att *pröfningen är kort*, det är sant. Men hvarför är den kort? Det är därför, att den är en afslutning, afslutningen af en undervisning under åtskilliga år. Skulle årliga pröfningen blifva längre, blir det alldeles gifvet fallet, att den måste blifva strängare och betygen sättas då kanske mera efter pröfningen, och resultatet rättar sig snarare efter pröfningen än efter de föregående åren, hvilka nu skola spela en roll genom sina betyg och i själfva verket spela en icke oväsentlig roll.

Detta är nu hvad *kritiken* beträffar. Hvad återigen *förslaget till rättelser* angår, vill jag först nämna hvad redan sagts, att, om examen utsträcker öfver en längre period, det kan föranleda mera examensläsning, än nu är. I fråga om skrifningarna är det nu icke något bestämdt stadgande, att de skola förläggas på fem dagar. De hafva också, såvidt jag vet, understundom förlagts på längre tid än fem dagar. Men i hvarje fall, stadgandet är ej ovillkorligt, utan saken kan ske på längre tid. Därjämte finns det i läroverksstadgan och den därmed sammanhängande stadgan om mogenhetsexamen en möjlighet, som vi ännu icke hunnit till, att i de högsta klasserna välja bort ämnen och i examen undantaga vissa ämnen, hvarigenom pröfningen kan blifva mera koncentrerad i andra. Jag tror således, att den valfrihet, som i åttonde paragrafen läroverksstadgan är medgifven, kan leda till åtskilligt gagn och äfven kan befordra det ändamål, som motionären framhållit, nämligen främjandet af individuell begåfning och individuella anlag. Men för att det skall kunna ske, måste man naturligtvis afvakta erfarenheten från tredje och fjärde ringarnes verksamhet. Deras studieplaner ordnas nu som bäst, och innan den erfarenheten vunnits, vore det efter min tanke alldeles för tidigt att genom ändring af ett par paragrafer möjligen

motverka det goda syftemål, som däri ligger och som jag hoppas skall kunna vinnas till fördel för det hela.

Hvad beträffar de anmärkningar, som blifvit riktade mot svårigheterna i mogenhetsexamen, och de förändringar de föranledt, får man väl skilja på de anmärkningar, som varit riktade i allmänhet mot studieplanerna vid läroverken, mot att man fordrat för mycket, att man haft för stora kurser och sådant, och de anmärkningar, som riktat sig mot mogenhetsexamens anordning. Dessa anmärkningar eller dessa erinringar, hvad jag vill kalla dem, hafva dock föranledt därtill, att den skriftliga pröfningen har blifvit oändligt mycket lättare, än den var vid mogenhetsexamens införande. Det fordrades då t. ex. på latinlinjen absolut godkänd i uppsatsen på modersmålet och öfversättningen till latin samt dessutom i de flesta fall godkänd i ett skriftligt ämne till. För att icke tala om att nu öfversättningen till latin blifvit utbytt mot öfversättningen från latin, och att fordran på godkänd i modersmålet och öfversättningsprovet icke är, hvad det senare beträffar, ovillkorlig, må därtill läggas, att för reallinjen det blifvit inskränkning gjord i den stränga bestämelsen om de matematiska profven såsom allena saliggörande, om jag så får säga. Således har den skriftliga examen blifvit gjord lättare i själfva verket, och har en yngling gått igenom den skriftliga examen någorlunda bra, kan han i nittio fall af hundra, för att icke säga nittionio — det kanske blefve för mycket, men nittio håller jag på — vara säker på att gå igenom i den muntliga examen. Ty slumpen spelar där mycket mindre roll än de fyra föregående terminernas betyg.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Wieselgren: Jag har icke mycket att tillägga till hvad förut blifvit sagdt i frågan. Men jag har ansett mig böra uttala ett omdöme från en mångårig erfarenhet såsom examensvittne och skolinspektör. Under hela den tid jag kunnat följa censorsinstitutionens verksamhet har jag icke haft någon anledning att icke erkänna dess goda inflytande och dess delikata utöfning. Det är en svår ställning censorerna ha. Men när jag säger, att under lånliga år jag dock icke har sett dem i ett enda fall bryta mot hvad en »god ton» kräfver, tror jag mig hafva sagt just hvad jag haft skyldighet att säga.

Det är också en annan sak, som väl här bör öppet erkännas. Det är den, att undervisningen i våra skolor står ofantligt mycket högre nu än under de tider, som här hafva blifvit af den ärade motionären, kanske litet hastigt, kanske litet obetänksamt, brännmärkta. Lärarne på den tiden kunde icke meddela en undervisning sådan som den vår tids lärarekår faktiskt meddelar. Äfven det kunde väl i sin mån inverka på tonen och typen hos den tidens skolungdom. Men som den ärade talaren själf har sagt: det fanns olika slags ungdom på den tiden, liksom det finns nu,

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhetsexamen.
(Forts.)

Ifrågasatt re-
vision af
stadgan för
mogenhets-
examen.
(Forts.)

och därom må ju icke vara vidare att säga, sedan motionären själf har erkänt det oriktiga i att skära alla öfver en kam..

Det, som i hans motion dock synes mig vara synnerligen beaktansvärdt, är det, som af utskottet själf också har tillvunnit sig erkännande, då utskottet nämligen ifrågasatt, huruvida icke i vissa ämnen mogenhetspröfning borde äga rum redan i klass 6:2 och i andra i klass 7:1, hvilka pröfningar kunde ske samtidigt med studentexamen och af censorerna öfvervaras. »Genom en sådan anordning», säger utskottet, »blefve antalet ämnen i den slutliga examen väsentligt minskadt.» Där tror jag motionens hufvudsakliga värdesynpunkt bör läggas. Ty det kan icke nekas, att det ligger någonting opraktiskt i att draga med hela följden af ämnen genom hela mängden af klasser och så släppa dem på en gång först vid maturitetsexamen. Ty, mina herrar, maturitetsexamen betyder ju *mogenhetsexamen*. Men på det sätt, som det nu tillgår, blir denna examen mera en minnesuppvisning; mogenheten behöfver icke sammanfalla med ett godt minne, med en stor receptivitet och en stor förmåga att sammanhålla alla dessa undervisningsämnen ända in i det yttersta. För min del tror jag att det vore synnerligen lyckligt, om man kunde tillvägagå så, som jag tror utskottet i viss inre öfverensstämmelse med motionären här antydt. Men jag erkänner med den siste talaren, att i åttonde paragrafen i stadgan för rikets allmänna läroverk den 18 februari 1905 ligger ett steg i samma riktning, då rätten att bortvälja läroämnen möjligen kan åstadkomma en tillnärmelse till hvad motionären påyrkat. Och jag vill endast uttala min innerliga förhoppning om att på detta sätt den lättnad, som olika art af begåfning, olika anlag o. d. kräfva, också må kunna blifva i önsklig mån tillgodosedd.

Herr Håkanson: Då jag begärt ordet i detta ärende, är det icke därför, att jag är ense med motionären, hvarken i afseende å lämpligheten att afskaffa censorsinstitutionen eller i afseende å lämpligheten att utsträcka examen öfver längre tid. Jag vågar till och med draga i tvifvelsmål, huruvida det är lämpligt att skrifva till Kungl. Maj:t i denna rent administrativa angelägenhet.

För några veckor sedan sågo vi i en här utkommande daglig morgontidning en redogörelse för ett samtal, som en tidningsman haft med nuvarande öfverdirektören i öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, och af det samtalet kunde man förstå, att öfverstyrelsen hade sin uppmärksamhet fäst på bestämmelserna om studentexamen. Öfverdirektören yttrade mot slutet af samtalet, att, om någon förändring skulle göras, den borde ske med försiktighet och varsamhet. Jag kan icke förstå detta uttryck så, att han är absolut ovillig att föreslå förändringar, och i synnerhet pekar ett yttrande han fällt alldeles bestämdt i denna riktning, då han anført, att man kunde tänka sig inrättandet af en särskild examenskommission för privatister. Om någonting i

den vägen kunde göras, vore väl rätt mycket gjordt i syfte att likställa privatister med skolornas lärjungar, och en sådan förbättring kunde ju icke annat än hälsas med glädje.

Här har af en talare berörts censorernas stora makt i afseende å den muntliga examen, och särskildt har motionären i sin motivering uppehållit sig vid denna sak, i främsta rummet vid att censorerna hafva rätt att underkänna en examinand i den muntliga examen, äfven om han af sina lärare erhållit fullgoda betyg. Jag undrar, om icke, ifall en reform af stadgan för studentexamen skulle göras, det vore lämpligt att något *utsträcka* censorernas befogenhet, nämligen i den riktning, att de finge inflytande på huruvida en elev, som icke blifvit godkänd i skrifningarna, skulle berättigas att ändå deltaga i den muntliga examen. Och jag har kommit på den tanken därför, att lärarne redan nu hafva en ganska stor befogenhet i afseende på vissa examinander i detta hänseende. Som bekant behöfva eleverna endast aflägga godkänt skriftprof i två ämnen utom uppsatsen på svenska språket, och i statuterna finnas undantagsbestämmelser, som röra både skolornas egna elever och privatister, nämligen rörande examinanderna på reallinjen. Det är ganska anmärkningsvärdt, det undantag, som där är gjordt, att dessa reallinjeexaminander skola kunna framsläppas till den muntliga examen, äfven om de icke aflagt godkända skriftprof, vare sig i matematik eller i fysik. Jag anser, att när lärarne hafva fått befogenhet att ändå framsläppa dessa lärjungar, fastän de icke hafva aflagt godkända prof i dessa viktiga ämnen, vore det icke för mycket att åt censorerna inrymma en viss makt att låta eleven aflägga den muntliga examen, äfven om de icke blifvit fullt godkända i den skriftliga.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr Billing: Jag vill blott yttra några få ord. Det förekommer mig, som om man begagnat detta tillfälle till att hufvudsakligen sjunga censorernas pris men på ett sådant sätt, att man icke låter motionären vederfaras full rättvisa. Jag vill icke på något sätt bestrida, att censorerna skött sitt kall mycket väl, i all synnerhet på senare år. Men jag tycker ändå icke, att man skall vara orättvis mot motionären.

Han har sagt, att denna censorsinstitution såsom kontrollerande icke har så ofantligt stor betydelse. Däri gifver jag honom rätt så till vida, att jag tror, att man har öfverdrifvit betydelsen af denna censorskontroll. Ty den lärare skall väl vara tämligen klen, som icke kan ordna en examen så, att den går ganska bra. Ätminstone har jag som lektor öfvat den praxis och har på mitt samvete att åtskilliga blifvit godkända, som icke skulle hafva blifvit godkända, om jag icke haft så mycken barmhärtighet i mig, att jag velat hafva dem igenom. Icke har således kontrollen så ofantligt stort värde.

Vidare har fråga varit om huruvida studentexamen är svår,

Ifrågasatt re-
vision af
stadgan för
mogenhets-
examen.
(Forts.)

eller för svar. Ja, därom skall jag blott säga, att så svår är den, att alldeles säkert ingen enda i denna kammare skulle kunna undergå den, utan att blifva kuggad.

Men hvad jag begärde ordet för att säga var icke egentligen detta. Jag vill icke yrka bifall till motionärens förslag, ty jag anser, att det omöjligen kan och bör bifallas. Men jag vill draga ut ett resultat ur den diskussion, som här har blifvit förd. Jag skulle vilja fastslå någonting, som jag tror, att alla kunde vara med om, och som jag tycker kanske nu till sist bör påpekas såsom ett resultat af de olika meningarna. Det är, att utan skada, men till gagn de skriftliga profven kunde utsträckas öfver en längre tid. Det tror jag skulle blifva en hjälp och helt visst icke på något sätt skada mogenhetsexamen.

Herr Säve: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, där så många, särskildt elementarlärare, redan haft ordet, men jag skall i alla fall bedja att få säga några ord med anledning af de siste ärade talarnas anföranden.

Herr Håkanson fäste uppmärksamheten på det förhållandet, att en lärjunge på reallinjen kan blifva förklarad mogen, fastän han icke har godkänt betyg i den skriftliga examen i matematik och fysik. Jag tror, att herr Håkanson missförstått läroverksstadgans bestämmelser om mogenhetsexamen. Genom 1905 års läroverksstadga medgafs — hvilket också föreföll åtskilliga här i kammaren i hög grad anmärkningsvärdt — att lärjunge på reallinjen får bortvälja matematiken i läroverkets två sista klasser, och lärjunge på latinlinjen latinets, d. v. s. de två ämnen, som skulle vara de centrala i undervisningen på de respektive stadierna. Under sådana förhållanden är det förklarligt, att en lärjunge på reallinjen kan förklaras mogen i den muntliga examen utan att i den skriftliga profningen hafva erhållit godkänt betyg i matematik och fysik. Men visserligen är detta ett i hög grad anmärkningsvärdt faktum, om hvilket åtskilligt skulle kunna sägas.

Biskop Billing framhöll — och detta har förut uttalats af såväl den ärade motionären som af en och annan föregående talare — att det synes önskvärdt, att man för underlättande af mogenhetspröfningen utsträckte de skriftliga profven under en längre tid; och jag medger äfven, att detta vore önskvärdt. Men jag tror, att det kommer att stöta på åtskilliga rent tekniska svårigheter. Det blir icke lätt att under det sista året så ordna undervisningen och fördela lärotimmarna, att den skriftliga profningen kan utsträckas under en längre tid, ty förutsättningen därför är, att de skriftliga profven börja redan under februari eller mars månader och att man redan vid den tiden hunnit bibringa lärjungarna det kunskapsmätt, som erfordras för att de skulle kunna lösa de skriftliga uppgifterna. Men jag anser, att det finnes ett annat sätt att bereda lärjungarna lättnad vid de skriftliga profven, nämligen att tillråda dem använda ett eller

annat hjälpmedel, som nu är dem betaget. Som bekant få de i den svenska skrifningen icke använda något hjälpmedel, i den matematiska blott logaritmtabeller och i öfversättningarna till eller från främmande språk endast lexika, således icke ens grammatiker. Detta förutsätter, att de skola vara ganska hemmastadda i de respektive ämnena redan vid tiden för skrifningarna och att repetitionerna i en del ämnen då redan böra vara gjorda.

Med afseende på censorsinstitutionen ber jag, då flere andra nuvarande eller f. d. elementarlärare uttalat sitt omdöme, att äfven få uttala mitt. Under de 38 år jag tjänstgjort som gymnasielärare har jag alltid funnit, att censorerna väl, samvetsgrant och med all möjlig moderation fullgjort sitt uppdrag. Jag har äfven kommit till den öfvertygelsen, att censorsinstitutionen är gagnande både för universiteten och högskolorna och för läroverkens lärarkårer och för läroverken själfva. För universiteten och högskolorna så till vida som universitets- och högskolelärarna, ur hvilkas leder censorerna vanligen tagas, därigenom komma till insikt om, på hvilken ståndpunkt undervisningen vid läroverken befinner sig och hvilket kunskapsmått de från läroverken utgångna eleverna hafva, då de komma till universiteten eller högskolorna. Professorerna kunna då anordna sin undervisning därefter. För läroverkens lärare är censorsinstitutionen synnerligen fördelaktig, ty de kunna genom sammanträffande med censorerna bevara sina gamla förbindelser med universiteten, hvarjämte de i dem finna erfarna rådgifvare i mångt och mycket.

Till sist vågar jag påstå, att censorsinstitutionen är synnerligen fördelaktig för läroverken, därför att i denna institution ligger en god kontroll, som staten under inga förhållanden bör släppa ur sikte.

När 1904 års Riksdag lämnade sitt samtycke till den kungl. propositionen om läroverksöfverstyrelsen, var det på den grund, att, såsom det äfven framhölls i propositionen, man ville stärka den inspektion öfver de allmänna läroverken man hade, men hvilken ej ansågs tillräcklig. Det var det egentliga motivet för öfverstyrelsens inrättande. Men hvad inträffade? Jo, hvad åtminstone denna kammare aldrig hade tänkt sig, det skedde: den nya skolstadgan borttog den lokala inspektion, som utfördes af eforalstyrelserna, hvilka myndigheter till väsentlig del upphäfdes. I stället kom sålunda hela inspektionen att läggas på öfverstyrelsen.

Nu har öfverstyrelsen omöjlig tid och tillfälle till att så ofta som önskligt vore fullgöra denna inspektion. Första halfåret 1905 — det första under hvilket öfverstyrelsen var i verksamhet — medhann öfverstyrelsen inspektion af 5 högre allmänna läroverk. Under läsåret den 1 juli 1905—den 1 juli 1906 medhunnos 10 högre allmänna läroverk, och läsåret den 1 juli 1906—den 1 juli 1907 medhunnos 13 högre allmänna läroverk. Nu äro de högre allmänna läroverken till antalet 37. Det synes däraf, att äfven om inspektionen pågår i litet raskare tempo hädanefter, än som varit

Ifrågasatt revision af stadgan för mogenhets-examen.
(Forts.)

Ifrågasatt re-
vision af
stadgan för
mogenhets-
examen.
(Forts.)

möjligt under de nu gångna åren, en tid af tre år åtgår för en inspektion af samtliga de högre allmänna läroverken i riket.

Att under sådana förhållanden taga bort censorsinstitutionen anser jag vara en misshushållning, ty i den ligger i själva verket en mycket kraftig inspektion. Censorerna äro visserligen icke i tillfälle att lära känna ordningen och diciplinen vid läroverken, ej heller det sätt, hvarpå undervisningen bedrifves, men däremot kunna de bedöma måttet af de kunskaper, som läroverken bibringa, och äfven i viss mån se till att detta mått hålles uppe så att det motsvarar hvad staten är berättigad att fordra.

Jag ber alltså att få yrka afslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Håkanson: Jag kan icke förstå, att den senaste ärade talaren anförde något, som stod i strid mot mitt påstående, att *lärarne* fått rätt att göra tillträdet till den muntliga examen lättare för examinander på reallinjen. Han uttalade den förmodan, att jag glömt, att dessa hade rätt att bortvälja matematik under de två sista åren. Jag har icke förbisett detta. Men jag kan därför icke underlåta att förundra mig öfver, att när stadgarna först i en paragraf bestämma, att i den skriftliga examen skola behandlas tre matematiska och två fysikaliska ämnen, så föreskrifves vidare i två undantagsparagrafer, en för skolans lärjungar och en för privatister, att *lärarne* skola under vissa omständigheter, när två tredjedelar af dem därom ena sig, kunna medgifva *alla* lärjungar på reallinjen rätt att deltaga i den muntliga examen, äfven om de blifvit underkända i matematisk skrifning.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt, samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af bankoutskottets den 27 och 28 innevarande februari bordlagda memorial n:o 3, angående afskrifning af osäkra fordringar vid riksbankens afdelningskontor i Göteborg, Falun, Karlstad och Uppsala, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af lagutskottets den 27 och 28 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 19, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående lag om adoption, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

n:o 33, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett till förra sergeantbostället Klagstorp n:is 19 och 25 i Malmöhus län hörande ägoskifte,

n:o 34, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två lägenheter från hemmanet Basebo n:o 3 i Kalmar län,

n:o 35, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa områden från förra förarbostället Lind n:o 3 Norrgård i Östergötlands län,

n:o 36, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en torplägenhet från indragna militiebostället 1 mantal Tibble n:o 4 i Västmanlands län,

n:o 37, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af tolf lägenheter från förra fanjunkarbostället Ängalag n:is 2 och 3 med Kärrgården n:o 3 i Kristianstads län,

n:o 38, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter garfwaren Anders Lindmarks i Umeå hustru Katarina Lindmark, född Wählin,

n:o 39, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af jord från komministerbostället i Kung Karls församling,

n:o 40, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utarrendering af vissa torplägenheter under Kronobergs kungsgård i Kronobergs län,

n:o 41, i anledning af framställda förslag om anordnande af ångfärjeförbindelse mellan Sverige och Tyskland samt om förvärfvande för svenska statens räkning af den järnvägsaktiebolaget Malmö—Kontinenten tillhöriga järnvägen mellan Malmö och Trelleborg, samt

n:o 42, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anstånd för Vadstena och S:t Pers församlingar med återbetalning af ett räntefritt lån från riksgäldskontoret för restaurering af Vadstena klosterkyrka;

bevillningsutskottets memorial n:o 13, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 12 i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående särskild beskattning af aktiebolag, som äga fast egendom; äfvensom

lagutskottets utlåtanden:

n:o 20 i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af vissa paragrafer i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolvård den 21 mars 1862,

n:o 21, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af 6 § i lagen angående jordfästning den 25 maj 1894,

n:o 22, i anledning af väckt motion om ändring af 59 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet,

n:o 23, i anledning af väckt motion om ändring i 11 § af lagen angående äganderätt till skrift,

n:o 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående förslag till lag om pantlånerörelse, och

n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beloppet af skjutslega, där skjutsentreprenad icke kunnat ävägbringas.

Vid föredragning af Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till strafflag för krigsmakten, lag om införande af den nya strafflagen för krigsmakten samt hvad i afseende därå iakttagas skall, lag angående ändring i vissa delar af förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 11 juni 1868, lag angående ändring af 1 och 4 §§ i förordningen angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag den 30 maj 1873, samt lag angående ändring af 10 § i värnpliktslagen den 14 juni 1901, blef denna proposition på begäran bordlagd.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till understöd m. m. åt vaktkonstapeln vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona S. J. Karlsson för honom genom olycksfall i tjänsten tillskyndad skada;

2:o) angående försäljning af kronans andel i den till roten n:o 4 Plikt af Gottlands andra båtsmanskompani hörande torplägenhet; och

3:o) angående pensionsrätt för rektor vid institutet för blindas å Tomteboda.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 1,20 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
